

Урок №20

Тема уроку: **Японія**



Офіційні представники Японії під час підписання капітуляції на борту лінкора ВМС США «Міссурі», 2 вересня 1945 р.



Від СРСР акт про капітуляцію підписав генерал-лейтенант К. Дерев'янка — українець, уродженець Черкаської області (на фото — підпис К. Дерев'янка)

Японія після закінчення Другої світової війни була зруйнована, а виробництво становило лише 14 % довоєнного рівня. Роботи бракувало для 10 млн осіб. У м. Токіо майже не залишилося вцілілих будівель. Транспорт не ходив. Електрику відключали. Імпорт ресурсів, від якого залежала країна, майже призупинили. Люди почувались пригніченими через атомні бомбардування Хіросіми й Нагасакі.

Верховна влада в країні перейшла до рук американської окупаційної адміністрації, яка здійснила демократичні перетворення. Збройні сили Японії підлягали демобілізації, військові установи і таємну поліцію ліквідували. Звільняли політв'язнів, було ухвалено закон про профспілки. У країні вводилося загальне виборче право.

Над головними військовими злочинцями відбувся судовий процес у м. Токіо. Розпускалися промислово-фінансові концерни, що несли відповідальність за розв'язання японської агресії. У ході аграрної реформи було ліквідовано поміщицьке землеволодіння. В умовах демократизації поживалася політична діяльність у країні.

У листопаді 1946 р. парламент Японії утвердив нову конституцію країни, що набула чинності 3 травня 1947 р. (діє і сьогодні). Імператор (з 1926 р. — Хірохіто) перетворився на «символ єдності нації» і позбавлявся реальної політичної влади.

Відтоді за формою державного правління **Японія є парламентською монархією**. Важливими особливостями конституції є закріплення в ній відмови

«від воєн як суверенного права нації» і заборона на створення сухопутних, військово-морських і військово-повітряних сил.

ЯПОНСЬКЕ «ЕКОНОМІЧНЕ ДИВО»

З 1950-х і до 1960—1980-х років відбувалось стрімке зростання економіки, яке дістало назву японського «економічного дива».

Передумови японського «економічного дива»:

- фінансова допомога США; американські кредити, великі замовлення під час воєн США в Кореї і В'єтнамі;
- закупівля ліцензій, патентів, використання нових технологій;
- реформа податкової системи, запропонована американцем Доджем;
- відсутність значних військових витрат (не більш як 1 % ВВП);
- зниження цін на сировину і паливо на світових ринках;
- відносна дешевизна японської робочої сили;
- японський менталітет, вроджена працьовитість японців, що мають високу довіру до уряду, який забезпечує відносно високі пенсії та соціальний захист; ця працьовитість дає змогу швидко впроваджувати нові технології та виробляти нові види продукції.

Зміст реформ

Господарями в країні були американці, яких представляв головнокомандувач окупаційних військ союзників Дуглас Макартур. Його радником був призначений банкір із м. Детройта Джозеф Додж. У 1949—1950 рр. він розробив план стабілізації японської економіки за допомогою «шокової терапії». Ці реформи й забезпечили японське «економічне диво».

«Антимонопольна» реформа

Було розформовано «дзабайцу» — монополії, замкнені сімейні концерни (у руках тільки чотирьох найбільших з них перебувало 40 % національного багатства). Відтворені потім корпорації вже не мали колишньої влади.

У результаті реформи відбувся перерозподіл капіталів, розпочався процес утворення сучасних фінансових груп, які вступили в суперництво одна з одною. Жорстка конкурентна боротьба позитивно вплинула на накопичення капіталу і зростання продуктивності праці.

Сільськогосподарська реформа

Завдяки новим законам (кінець 1946 р.) держава викупила у поміщиків землі понад встановленого розміру і розпродала їх дешево селянам. Було встановлено низьку орендну плату — 1—4 % вартості врожаю (до війни — 60

%), введено податкові пільги. Таким чином, у селян виникла зацікавленість інвестувати в новітні технічні удосконалення.

Земельна реформа сприяла розширенню внутрішнього ринку завдяки зростанню споживання, а також розв'язанню проблеми робочої сили для промисловості та сфери послуг, що швидко розвивалися.

Реформи у сфері праці та соціального забезпечення

Відповідно до ухвалених у 1946—1947 рр. законів уперше було встановлено 8-годинний робочий день і 6-денна оплачувана відпустка та ін. Реалізація цих законів створювала основу для поліпшення умов праці і відпочинку працівників, підвищення їхніх доходів. Це позитивно позначилося на зростанні продуктивності праці, збільшенні власних заощаджень, що сприяло удосконаленню й розвитку виробництва.

Реформа освіти

Згідно із законом 1947 р. термін обов'язкового і безкоштовного навчання збільшили з шести до дев'яти років, існувало спільне навчання хлопців і дівчат. Управління середньою освітою децентралізували, що сприяло створенню широкої мережі коледжів та інститутів для підготовки кадрів середньої ланки і підвищення кваліфікації робітників. Уже в 1950-1960-ті роки за рівнем освіти осіб 25—34 років Японія випередила всі розвинені країни Європи і відставала лише від США. Сьогодні майже вся молодь закінчує 12-річку, більш як третина її продовжує навчання у вишах.

Фінансова реформа

У 1949-1950 рр. було здійснено комплекс заходів, відомих як програма економічної стабілізації. Економічне відродження відбувалося в умовах жорсткого державного контролю (системи державних ліцензій, фіксування цін і заробітної платні, раціонування торгівлі тощо).

Було впроваджено цілковитий валютний контроль з боку держави.

У наступних роках здійснювалось ще багато перетворень, які разом із післявоєнними реформами підняли Японію на рівень країн з високим розвитком економіки.

Результати японського «економічного дива»

У результаті реформ 1950—1973 рр. середньорічні темпи зростання економіки Японії становили близько 10—11 %. Це був найвищий показник серед розвинених країн. Японія наприкінці 1960-х років змогла посісти друге місце в західному світі за обсягом промислового виробництва, а на початку 1970-х і за обсягом ВВП.

Обсяг японського експорту в 1957—1973 рр. зріс майже в 10 разів. Японія буквально засипала світ автомобілями, суднами, оптикою, електроустаткуванням, швейними машинами, радіоприймачами, фотоапаратами й телевізорами. За виробництвом важливих видів продукції Японія вийшла на друге місце після США. До того залежна від експорту сировини і палива Японія ввозила необроблену сировину і здійснювала в себе повний цикл її переробки.

Водночас активно розвивався автомобільний і морський транспорт. На кожний з них припало до 40 % перевезень внутрішніх вантажів. На 1971 р. Японія перетворилася на одну з найбільших автомобільних країн світу, у якій налічувалося понад 12 млн автомобілів, а загальний тоннаж морського флоту (зокрема й гігантські танкери) перевищив 30 млн тонн. В обох видах діяльності це був другий показник у світі після США.



Інемурі (з япон. — бути і спати) — денний сон на роботі, у громадському транспорті й інших публічних місцях не лише не забороняється, а й заохочується суспільством, адже інемурі демонструє сумлінне ставлення до роботи

Японія своїм післявоєнним підйомом сприяла піднесенню економіки всієї Південно-Східної Азії. Цей феномен пізніше назвали **«журавлиним клином»**: у міру піднесення власної економіки і подорожчання робочої сили Японія почала переносити свої виробництва спочатку в країни четвірки «азійських тигрів», згодом у Малайзію, Таїланд і Філіппіни, потім у Китай, В'єтнам і Бірму. Саме це дало поштовх розвитку всього регіону, який економісти сьогодні називають майбутнім економічним центром світу ХХІ ст.

Японське «економічне диво» зробили можливим самі японці. Дисциплінованість, працьовитість і ретельність завжди були найважливішими рисами японського національного характеру. Протягом післявоєнних років японці працювали значно більше й інтенсивніше, ніж робітники в інших країнах світу, і за досить скромну винагороду. Японська мова збагатилася неологізмом **«каросі» — «смерть від перевтоми на роботі»**.

ЯПОНІЯ наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст.

У 1955 р. відбулося об'єднання Демократичної та Ліберальної партій. Нова партія дістала назву Ліберально-демократична партія (ЛДП). ЛДП перебувала при владі без перерви протягом 38 років (до 1993 р.). За ці роки змінилося 15 прем'єр-міністрів. Усі вони велику увагу приділяли збільшенню японського експорту, підвищенню конкурентоспроможності японських товарів на світових ринках. Для реалізації цих цілей знижували податки з корпорацій, що виробляли

експортну продукцію; зменшували митні тарифи на імпорту сировини і напівфабрикатів, які використовували для виробництва експортних товарів; надавали пільгові державні кредити для експортерів.

Японія пройшла випробування нафтовою кризою 1973 р., коли ціна на «чорне золото» значно зросла. Але ця проблема сприяла перебудові економіки, яка стала ще ефективнішою.

У 1991 р. японська економіка зазнала наймасштабнішої кризи — лопнула величезна фінансова «мильна бульбашка» на ринку нерухомості. Це призвело країну до найтривалішої в її історії рецесії, яка дістала назву «втрачене десятиліття». У країні різко знизився попит на споживчі товари, скоротився потік інвестицій, зменшився обсяг зовнішньої торгівлі. Уряд Японії вжив заходів щодо зміцнення національної валюти, стабілізації економіки в цілому, посилення позицій держави на міжнародних ринках.

З 2003 р. економіка країни знову почала зростати. Незважаючи на зменшення темпів економічного розвитку та кризу 2008 р., Японія лишається одним з лідерів світової економіки, за обсягом промислового виробництва посідає третє місце у світі після США та Китаю.

Великим випробуванням для Японії була *катастрофа на атомній електростанції «Фукусіма — 1», що сталася 12 березня 2011 р. У той день внаслідок найсильнішого в історії Японії землетрусу і викликаного ним цунамі на першому блоці атомної електростанції стався вибух, що призвів до руйнування залізобетонної оболонки реактора й викиду в атмосферу радіоактивних речовин; пізніше 10 000 тонн радіоактивно зараженої води було скинуто в море. Виникла загроза «нового Чорнобиля». Запобігти катастрофі вдалося лише завдяки професіоналізму й самовідданості інженерів, а також вогнеборців, солдатів і поліцейських.*

Бурхливий розвиток інфраструктури, надзвичайно широке використання електроніки й новітніх інформаційних технологій за умови сталої демократії були підґрунтям для формування в Японії постіндустріального суспільства. Попри шалений темп сучасного життя, для жителів країни дедалі важливішими стають традиційна для японців гармонія з природою, відчуття краси навколишнього світу, а не новітня техніка.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЯПОНІЇ. ПРОБЛЕМА «ПІВНІЧНИХ ТЕРИТОРІЙ»

Зовнішньополітичний курс Японії в другій половині ХХ ст. визначався стратегічним співробітництвом із США. США одержали право не тільки розміщувати в країні війська, а й мати військові бази, а Японія — нарощувати військовий потенціал. США вбачають у Японії свого головного союзника в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

Важливим напрямом зовнішньої політики Японії є боротьба за повернення «північних територій» — островів Ітурун, Кунашир, Шикотан і

Хабомай, якими володіє Росія. Незгода між Японією і Росією щодо приналежності цих південних островів Курильської гряди виникла в результаті їх окупації радянськими військами в 1945 р. під час Другої світової війни. Японія не визнає російського суверенітету над островами і вважає їх своїми. Зокрема, під час підписання Сан-Франциського мирного договору 1951 р. із союзниками Японія відмовилася від Курил і Південного Сахаліну, однак не визнала радянського суверенітету над чотирма островами південних Курил. СРСР, правонаступником якого є Росія, Сан-Франциський договір не підписав, вважаючи Курили своїми на підставі домовленостей союзників у ході Другої світової війни. У 1956 р. СРСР і Японія підписали декларацію про завершення воєнних дій, однак мирний договір так і не було підписано.



Карта спірних територій

«Проблема північних територій» є головною перепорою для укладення мирного договору між Японією і Росією після Другої світової війни, котрий, нехай як парадоксально це звучить, не підписаний і досі. Формально дві країни перебувають у стані війни одна з одною.

Питання про острови є дуже важливим для національної свідомості японців. Нинішній прем'єр-міністр Японії Сіндзо Абе на могилі свого батька поклявся, що докладе всіх зусиль для вирішення питання належності островів Курильської гряди.

На початку 2019 р. японське керівництво повідомило про можливість укладення мирного договору з Росією, якщо вона передасть Японії два з чотирьох спірних Курильських островів — Шикотан і Хабомай. Проте це територіальне питання досі не вирішено.

Матеріал по темі міститься у презентації за посиланням: <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-aponia-v-drugij-polovini-hh-na-pocatku-hhi-st-29092.html>

Для перегляду презентації натисніть на синьому надписі!!!

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Визначте основні передумови японського «економічного дива».
2. Охарактеризуйте реформи в Японії в середині 1950-х - 1960-ті роки.
3. Назвіть результати та наслідки японського «економічного дива».
4. Які японські товари мають попит у світі?
5. Охарактеризуйте розвиток Японії наприкінці XX — на початку XXI ст.
6. Розкрийте зміст територіальних суперечок Японії з Росією.
7. Охарактеризуйте напрями співробітництва між Японією та Україною.
8. Поясніть поняття: японське «економічне диво», проблема «північних територій».

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ: П.Полянський. Всесвітня історія, 11 клас, параграф 13 (ст.121 - 129), переглянути презентацію.